Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
DEAN SPIELMANN
esitatud 6. märtsil 2025 [1]

Kohtuasi C-582/23 [Wiszkier] [i]

R. S.,
menetluses osalesid:
C. S.A.,
P. C., R. S-i ja M. S-i pankrotihalduri ülesannetes,
M. K., G. S.A. (likvideerimisel) pankrotihalduri ülesannetes,
J. J.,
M. G.

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi (Łódźi kesklinna rajoonikohus Łódźis, Poola))

Eelotsusetaotlus – Tarbijakaitse – Direktiiv 93/13/EMÜ – Ebaõiglased tingimused tarbijalepingutes – Artikli 6 lõige 1 – Artikli 7 lõige 1 – Liikmesriigi kohtu volitused ja kohustused – Välisvaluutaga indekseeritud hüpoteeklaen, mis võib sisaldada ebaõiglasi tingimusi – Pankrotimenetlus – Pankrotikohtu omal algatusel kontrollimine, kas lepingus on ebaõiglasi tingimusi, ja võimalus määrata nõude tagamise abinõud

1. Käesolev eelotsusetaotlus puudutab direktiivi 93/13/EMÜ [2] artikli 6 lõike 1 ja artikli 7 lõike 1 tõlgendamist.

2. Taotlus on esitatud pankrotimenetlusest tulenevas vaidluses, milles osalesid tarbija R. S., kelle suhtes on välja kuulutatud eraisiku pankrot, ja tema võlausaldajad, sealhulgas pank G. spółka akcyjna, kelle asukoht on W. (edaspidi „pank G.“), ning mis puudutab võlausaldajate nõuete rahuldamise kava kindlaksmääramist.

3. Euroopa Kohtul palutakse teha otsus problemaatika kohta, mis käsitleb liikmesriigi kohtu pädevust kontrollida omal algatusel, kas pankrotivõlgniku ja panga G. vahel sõlmitud, välisvaluutaga indekseeritud hüpoteeklaenulepingu tingimused võivad olla ebaõiglased, ning vajaduse korral kohaldada nõude tagamise abinõusid, et kaitsta tarbijale direktiiviga 93/13 antud õigusi.

[1] Algkeel: prantsuse.

[i] Kohtuasjal on väljamõeldud nimi. See ei vasta ühegi menetlusosalise tegelikule nimele.

[2] Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiiv ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (EÜT 1993, L 95, lk 29; ELT eriväljaanne 15/02, lk 288).

4. Kuigi see problemaatika on Euroopa Kohtule tuttav, on käesoleval kohtuasjal teatavad erisused. Eelotsusetaotluse on esitanud – pankrotimenetluses, mis puudutab füüsilisi isikuid, kes ei tegele majandustegevusega – kohus (pankrotikohus), kelle ülesanne on koostada teise kohtuorgani (pankrotikohtuniku) poolt kinnitatud nõuete nimekirja alusel võlausaldajate nõuete rahuldamise kava või tuvastada, et pankrotivarasse juba kogunenud varad on piisavad kõigi võlgade tasumiseks.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

5. Direktiivi 93/13 artikli 6 lõige 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Liikmesriigid sätestavad, et ebaõiglased tingimused lepingus, mille müüja või teenuste osutaja on tarbijaga sõlminud, ei ole [riigisisestes õigusaktides sätestatud tingimustel] tarbijale siduvad ning [et leping jääb muus osas pooltele siduvaks, kui see saab kehtida ka ilma ebaõiglaste tingimusteta].“ [täpsustatud sõnastus].

6. Selle direktiivi artikli 7 lõikes 1 on ette nähtud:

„Liikmesriigid tagavad, et tarbijate ja konkurentide huvides oleksid olemas piisavad ja tõhusad vahendid, et lõpetada ebaõiglaste tingimuste seadmine lepingutes, mis müüjad või teenuste osutajad tarbijatega sõlmivad.“

Poola õigus

Pankrotiseadus

7. Pankrotimenetlust reguleerib 28. veebruari 2003. aasta pankrotiseadus (ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe; *Dz. U.* 2019, jrk nr 498), muudetud kujul (edaspidi „pankrotiseadus“).

8. Pankrotiseaduse artikli 2 lõike 2 kohaselt viiakse nimetatud seadusega reguleeritud menetlus majandustegevusega mitte tegelevate füüsiliste isikute suhtes läbi nii, et pankrotivõlgniku võlad, mis jäävad pankrotimenetluses maksmata, oleks võimalik kustutada ja võlausaldajate nõuded saaks võimalikult suures ulatuses rahuldada.

9. Selle seaduse artiklis 61 on sätestatud, et alates pankroti väljakuulutamise kuupäevast muutub pankrotivõlgniku vara pankrotivaraks, mida kasutatakse tema võlausaldajate nõuete rahuldamiseks. Lisaks kuulub nimetatud seaduse artikli 62 kohaselt pankrotivara hulka pankroti väljakuulutamise kuupäeval pankrotivõlgnikule kuuluv vara ja pankrotimenetluse käigus omandatud vara, kui sama seaduse artiklites 63–67a sätestatud eranditest ei tulene teisiti. Nii nähtub eelkõige pankrotiseaduse artikli 63 lõike 1 punktist 2, et pankrotivara hulka ei kuulu pankrotivõlgniku töötasu see osa, mida ei ole võimalik arestida.

10. Pankrotiseaduse artikli 152 lõigete 1–3 kohaselt on pankrotikohtuniku ülesanne juhtida pankrotimenetlust, kontrollida pankrotihalduri toiminguid, nimetada pankrotihalduri toimingud, mis nõuavad pankrotikohtuniku või võlausaldajate komitee nõusolekut, ning tuvastada

pankrotihalduri toime pandud rikkumised. Pankrotikohtunik teeb ka muid seaduses määratletud toiminguid. Pankrotikohtunik ja pankrotihaldur võivad omavahel pankrotimenetlusega seotud küsimustes suhelda otse ja sidevahendite, eelkõige telefoni, faksi või e-posti teel otsese suhtlemise teel.

11. Sama seaduse artiklis 154 on sätestatud, et pankrotikohtunikul on seoses tema hagidega kohtu ja kohtu esimehe õigused ja kohustused.

12. Pankrotiseaduse artiklis 236 on sätestatud:

„1. Võlausaldaja, kellel on nõue pankrotivõlgniku isikliku vara vastu ja kes kavatseb pankrotimenetluses osaleda, on juhul, kui on vajalik, et tema nõue oleks tõendatud, kohustatud sellest pankrotikohtunikule pankroti väljakuulutamise määruses määratud tähtaja jooksul teatama.

2. Võlausaldajal on õigus esitada nõue ka siis, kui see on tagatud hüpoteegiga, pandiga, võõrandamisega või ilma, riigikassa privileegiga, laevahüpoteegiga või mis tahes muu kinnistusraamatu või laevaregistri kandega. Kui võlausaldaja jätab need nõuded deklareerimata, kantakse need automaatselt nõuete nimekirja.

3. Lõiget 2 kohaldatakse *mutatis mutandis* nõuete suhtes, mis on tagatud pankrotivara hulka kuuluvale varale seatud hüpoteegiga, pandiga, võõrandamisega või ilma, riigikassa privileegiga või laevahüpoteegiga, kui pankrotivõlgnik ei vastuta võlgnikuna oma isikliku varaga ja võlausaldaja kavatseb esitada pankrotimenetluses oma nõuded koormatud vara suhtes.

4. Käesoleva artikli sätteid nõuete kohta kohaldatakse ka muude võlgade suhtes, mis tuleb pankrotivarast rahuldada.“

13. Pankrotiseaduse artiklis 241 on sätestatud, et kui nõudeavaldus vastab teatavatele identifitseerimise ja teabe esitamise tingimustele, mida on üksikasjalikult kirjeldatud selle seaduse teistes artiklites, edastab pankrotikohtunik avalduse koopia viivitamata ja hiljemalt 15 päeva jooksul pankrotihaldurile.

14. Nimetatud seaduse artiklis 243 on sätestatud, et pankrotihaldur kontrollib, kas deklareeritud nõue on tõendatud pankrotivõlgniku raamatupidamis- või muude dokumentidega või kannetega kinnistusraamatus või muudes registrites, ning palub pankrotivõlgnikul esitada kindlaksmääratud tähtaja jooksul avaldus nõude tunnustamise kohta. Sama seaduse artiklis 244 on sätestatud, et pärast nõuete deklareerimise tähtaja möödumist ja deklareeritud nõuete kontrollimist koostab pankrotihaldur viivitamata, hiljemalt kaks kuud pärast nõuete deklareerimise tähtaja lõppu, nõuete nimekirja.

15. Pankrotiseaduse artikli 245 lõigetes 2 ja 4 on sätestatud, et kui pankrotihaldur lükkab võlausaldaja avaldused täielikult või osaliselt tagasi, peab ta seda eraldi punktis põhjendama. Need põhjendused hõlmavad nõude aluseks olevate asjaolude ja nendega seotud dokumentide esitamist. Pankrotihaldur lisab nõuete nimekirja vajaduse korral ka pankrotivõlgniku avalduse ja selle põhjendused või märke selle kohta, et pankrotivõlgnik ei ole sellist avaldust esitanud ega seda põhjendanud.

16. Pankrotiseaduse artikli 255 lõike 2 kohaselt avaldatakse nimekirja üleandmise kuupäev. Kõnealuse seaduse artikli 256 kohaselt on pankrotivõlgnikul õigus kahe nädala jooksul alates nõuete nimekirja avaldamisest esitada pankrotikohtunikule vastuväiteid, kui eelnõu ei vasta tema taotlustele või avaldustele. Sellest artiklist tuleneb samuti, et kui pankrotivõlgnik ei ole avaldust esitanud, kuigi tal paluti seda teha, võib ta vastuväite esitada ainult siis, kui ta tõendab, et see on tingitud tema tahtest olenematutest põhjustest.

17. Selle seaduse artikli 260 lõikes 2 on sätestatud, et kui vastuväidet ei esitata, kinnitab pankrotikohtunik pärast vastuväite esitamise tähtaja möödumist nõuete nimekirja.

18. Sama seaduse artiklist 261 tuleneb, et pankrotikohtunik võib nõuete nimekirja omal algatusel muuta, kui ta tuvastab, et sellesse on kantud nõuded, mida ei ole täielikult või osaliselt olemas, või et nimekirjas puuduvad nõuded, mis peaksid nimekirjas olema; selles artiklis on samuti sätestatud, et nimekirja muutmise määrus avaldatakse omal algatusel ja et selle määruse peale võib esitada kaebuse.

19. Pankrotiseaduse artikli 264 lõigetes 1–3 on sätestatud, et pankrotimenetluse lõppedes või menetluse vajaduse äralangemise korral on pankrotikohtuniku poolt heaks kiidetud nõuete nimekirja väljavõte, milles on ära toodud nõue ja summa, mille võlausaldaja on selle alusel saanud, täitedokument, millele saab pankrotivõlgniku vastu tugineda. Viimane võib nõuda, et tuvastataks, et nõuete nimekirjas olevat nõuet ei ole olemas või selle väärtus on väiksem, kui ta ei ole pankrotimenetluses esitatud nõuet tunnustanud ja tema suhtes ei ole veel tehtud lõplikku kohtuotsust. Pärast seda, kui nõuete nimekirja väljavõttele on lisatud täidetavust puudutav kinnitus, on pankrotivõlgnikul õigus väita, et nõuete loetellu kantud nõuet ei ole olemas või selle väärtus on väiksem, hagis, mille eesmärk on takistada täitedokumendi täitmist.

20. Pankrotiseaduse artikli 491^{14} lõigetes 1–3 on ette nähtud, et pärast lõpliku jaotamiskava täitmist ja juhul, kui jaotamiskava ei ole koostatud, sest pankrotivõlgniku vara ei ole piisav, koostab kohus pärast nõuete nimekirja kinnitamist ning pankrotivõlgniku, pankrotihalduri ja võlausaldaja ärakuulamist võlausaldajate nõuete rahuldamise kava. Kui pankrotivõlgniku isiklik olukord näitab selgelt, et tal ei ole võimalik võlausaldajate nõuete rahuldamise kava raames ühtegi makset teha, määrab kohus pankrotivõlgniku võlgade kustutamise ilma võlausaldajate nõuete rahuldamise kava koostamata. Pankrotikohtu määrus võlausaldajate nõuete rahuldamise kava koostamise või pankrotivõlgade kustutamise kohta ilma võlausaldajate nõuete rahuldamise kava koostamata toimetatakse võlausaldajatele kätte ja selle võib edasi kaevata. Selle määruse *res judicata* seadusjõud lõpetab menetluse.

21. Pankrotiseaduse artikli 491^{15} lõigetes 1 ja 4 on sätestatud, et kohus täpsustab võlausaldajate nõuete rahuldamise kava koostamise määruses, millises ulatuses ja millise tähtaja jooksul, mis ei ületa 36 kuud, peab pankrotivõlgnik tasuma nõuete nimekirjas tunnustatud võlad, mida ei ole menetluse käigus jaotuskavade alusel rahuldatud, ja milline osa pankrotivõlgniku võlgadest, mille maksetähtpäev saabus enne pankroti väljakuulutamise kuupäeva, pärast võlausaldajate nõuete rahuldamise kava täitmist kustutatakse. Pankrotivõlgniku seisukoht võlausaldajate nõuete rahuldamise kava tingimuste suhtes ei ole kohtule siduv. Võlausaldajate nõuete rahuldamise kava kindlaksmääramisel võtab kohus arvesse pankrotivõlgniku sissetuleku teenimise võimet, pankrotivõlgniku ja tema ülalpidamisel olevate isikute vajaduste katmise vajadust, sealhulgas eluasemevajadusi, rahuldamata nõuete summat ning tegelikku võimalust nõudeid hiljem rahuldada.

Tööseadustik

22. 26. juuni 1974. aasta seaduse tööseadustiku kohta (ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy; *Dz. U.* 2022, jrk nr 1510, muudetud kujul) artiklis 87 on nimelt ette nähtud, et muude võlgade sissenõudmise või tasaarvestuse korral, mis on seotud tööandja poolt ametialaste kulude katteks ettemakstud summadega, võib teha kinnipidamisi kuni poole palga ulatuses.

Faktilised asjaolud, põhikohtuasi, eelotsuse küsimused ja menetlus Euroopa Kohtus

23. R. S. sõlmis 30. märtsil 2007 koos oma abikaasa ja kahe teise füüsilise isikuga pangaga G. Šveitsi frangiga (CHF) indekseeritud hüpoteeklaenulepingu summas 489 821,63 Poola zlotti (PLN) (umbes 126 673 eurot) ja 360 kuu pikkuse tähtajaga. Pärast laenu indekseerimist kohustusid laenuvõtjad maksma pangale G. tagasi 211 952,23 franki (umbes 130 456 eurot) [3].

24. Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi (Łódźi kesklinna rajoonikohus Łódźis, Poola) XIV pankroti- ja saneerimisasjade kaubandusosakond kuulutas 15. oktoobri 2019. aasta määrusega välja R. S-i eraisiku pankroti. Määrati pankrotihaldur P. C. ja pankrotikohtunik.

25. Seejärel koostas pankrotihaldur nõuete nimekirja, mis kiideti pankrotikohtuniku 26. aprilli 2021. aasta määrusega heaks. Panga G. nõue kõnealuse laenulepingu alusel oli kantud sellesse nimekirja. R. S. tunnustas kõiki nõudeid ega esitanud sellele nimekirjale ühtegi vastuväidet. Ka pankrotikohtunik ei teinud sellesse nimekirja omal algatusel ühtegi muudatust.

26. 20. juulil 2023 kuulutati välja panga G. pankrot ja menetlus jätkus selle panga pankrotihalduriga.

27. Pankrotimenetluse praeguses etapis on eelotsusetaotluse esitanud kohtu Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi (Łódźi kesklinna rajoonikohus Łódźis) ülesanne määrata koostatud nõuete nimekirja alusel kindlaks R. S-i võlausaldajate nõuete rahuldamise kava, tema sissetuleku teenimise võime ja tasumata võlgade summa alusel, või tuvastada, et pankrotivarasse juba kogunenud vara on kõigi tema võlgade tasumiseks piisav, mistõttu tagasimaksekava ei ole vajalik.

28. Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab siiski, et panga G. nõuete aluseks olev laenuleping sisaldab ebaõiglasi tingimusi, mis võivad muuta selle lepingu tühiseks, ning märgib, et seda aspekti ei ole pankrotihaldur ja pankrotikohtunik eelnevalt kontrollinud. Selle panga nõuded võidakse sel juhul juba tasaarvestada [4].

29. Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et kuigi pankrotivõlgnik tunnustas kõiki nõudeid, ei nähtu pankrotimenetluse toimikust, et teda oleks teavitatud kõnealuse laenulepingu tingimuste võimalikust ebaõiglusest, ega ka seda, et ta oleks kõiki asjaolusid teades teatanud, et ta ei nõua talle direktiiviga 93/13 antud kaitset. Vastupidi, pärast selles kohtus toimunud kohtuistungi lõppemist esitas pankrotivõlgniku õiguslik esindaja, kes esindab teda alates 3. novembrist 2022, kirjaliku dokumendi, milles ta märkis, et see leping võib olla ebaõiglaste tingimuste esinemise tõttu tühine ja et on võimalik, et tagasimakstavaid summasid tuleks seega vähendada.

[3] 30. märtsi 2007. aasta vahetuskursiga.

[4] Eelotsusetaotluse esitanud kohus märkis, et kõnealuse laenulepingu tühistamise korral ei ületaks võlg panga G. ees 489 821,63 zloti (umbes 126 673 euro) suurust summat. Ta lisas, et pankrotimenetlus on pooleli ka kahe teise isiku suhtes, kellega R. S. oli sõlminud selle krediidilepingu, ja et pank G. sai selle summa, müües jagamatu poole kõnealusest kinnisasjast.

30. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et pankrotimenetlustes on raske kindlaks teha, milline asutus on vajaduse korral kohustatud kontrollima, kas lepingutingimused, millest tulenevad pankrotimenetluses esitatud nõuded, võivad olla ebaõiglased. Tema sõnul edastas nimelt pankrotihaldur nõuete nimekirja ametlikule pankrotikohtunikule, kes põhimõtteliselt ei analüüsinud neid sisuliselt. Pankrotikohtunikul oleks küll võimalus nõuete nimekirja omal algatusel muuta. Kuna aga pankrotivõlgnik või võlausaldajad ei esitanud vastuväiteid või pankrotikohtunik ei tegutsenud omal algatusel, oli see nimekiri pärast kinnitamist pankrotikohtule siduv.

31. Seega ei võimalda kohaldatavad riigisisesed õigusnormid pankrotikohtul võlausaldajate nõuete rahuldamise kava koostamisel ise kontrollida, kas lepingutingimused on ebaõiglased. Ta tohiks ainult menetluse peatada ja suunata küsimuse pankrotikohtunikule, kellel on riigisisese õiguse kohaselt õigus nõuete nimekirja omal algatusel muuta.

32. Kogu selle menetluse vältel ja seni, kuni pankrotikohtu määrus, millega kehtestati võlausaldajate nõuete rahuldamise kava, ei ole omandanud seadusjõudu, jätkub pankrotivara kogumine pankrotivõlgniku töötasust automaatsete kinnipidamiste teel. Käesoleval juhul on alates pankroti väljakuulutamisest automaatselt kinni peetud 50% pankrotivõlgniku töötasust, et maksta see pankrotivara hulka, mistõttu talle jääb pärast kinnipidamist alles 3500 Poola zlotti (umbes 754 eurot)[5] ning võimaliku ülejäägi saab talle tagasi maksta alles pankrotimenetluse lõpetamisel.

33. Pealegi ei võimalda riigisisene õigus väidetavalt pankrotikohtul ega pankrotikohtunikul nende kinnipidamiste summat mingil viisil kohandada. Ainult pankrotikohus võib võlausaldajate nõuete hüvitamise kava koostamise korral võtta arvesse pankrotivõlgniku isiklikku olukorda, tema ja tema lähedaste pereliikmete rahalisi vajadusi ning otsustada, et pärast menetluse lõpetamist võla tagasimaksmiseks eraldatav igakuine summa määratakse vajaduse korral kindlaks väiksemas summas kui tema töötasust kinnipeetavad summad.

34. Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab siiski esiteks, et lepingutingimuste ebaõiglase laadi küsimuse suunamine pankrotikohtunikule tekitaks viivituse kohtuasja menetlemisel, kuna kohtuistungil, mis määrati kindlaks võlausaldajate nõuete rahuldamise kava kindlaksmääramiseks, on kohtul üldjuhul juba olemas kogu vajalik teave selle küsimuse hindamiseks. Sellise muutmise otsus on pealegi jäetud pankrotikohtuniku otsustada ning kohtumääruse peale, mille ta selle kohta teeb, saab esitada kaebuse pankrotikohtule.

35. Teiseks väitis kohtu sõnul pankrotivõlgnik, et töötasu, mis talle pärast kinnipidamist alles jääb, ei ole tema enda ja tema perekonna vajaduste rahuldamiseks piisav.

36. Neil asjaoludel on eelotsusetaotluse esitanud kohus seisukohal, et pankrotivõlgnikku võidakse heidutada direktiivist 93/13 tulenevat kaitset taotlemast. Kui ta seda ei taotleks, saaks pankrotikohus tema ja tema lähedaste pereliikmete vajadusi arvesse võttes koostada talle kiiremini tagasimaksekava, mis oleks tõenäoliselt seotud tagasimaksetega summades, mis on väiksemad tema töötasust seni kinni peetud summadest. See tähendaks aga nõustumist asjaoluga, et nõuete nimekiri sisaldab täies ulatuses panga G. nõuet.

[5] 20. septembri 2023. aasta vahetuskursiga.

37. Neil asjaoludel otsustas Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi (Łódźi kesklinna rajoonikohus Łódźis) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas […] direktiivi [93/13] artikli 6 lõiget 1 ja artikli 7 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus sellised liikmesriigi õigusnormid, mis näevad ette, et pankrotimenetluses pankrotikohtuniku kinnitatud nõuete nimekiri on pankrotikohtu jaoks siduv, mistõttu ei ole tal menetlust lõpetava otsuse tegemisel võimalik hinnata, kas lepingutingimused on ebaõiglased?

2. Kas […] direktiivi [93/13] artikli 6 lõiget 1 ja artikli 7 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus sellised liikmesriigi õigusnormid, mis ei võimalda kohaldada pankrotimenetluses nõude tagamise abinõusid ning mis võivad nii heidutada tarbijat kasutamast kaitset, mis on talle selle direktiiviga tagatud?“

38. Kirjalikud seisukohad on esitanud Poola valitsus, panga pankrotihaldur, pankrotivõlgniku pankrotihaldur ja Euroopa Komisjon. Poola valitsus, panga pankrotihaldur ja komisjon esitasid ka oma suulised seisukohad 14. novembril 2024 toimunud avalikul kohtuistungil.

Õiguslik analüüs

39. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu poolt käesolevas kohtuasjas tõstatatud probleemi tuum seisneb esiteks selles, et kui majandustegevusega mittetegelevate füüsiliste isikute pankrotimenetluse kulgu arvestades on pankrotikohtunik – kes on ise kohtuorgan – määrusega nõuete nimekirja heaks kiitnud, on see nimekiri pankrotikohtule siduv.

40. Ent kuigi pankrotihaldur vaatab põhimõtteliselt läbi sisulisi nõudeid ja pankrotikohtunikul on õigus need uuesti läbi vaadata ja nõuete nimekirja omal algatusel muuta, ei ole pankrotikohtunik kohustatud seda tegema. Nii märkis eelotsusetaotluse esitanud kohus, et pankrotikohtunik hindab üldjuhul nõudeavaldusi ainult formaalsest aspektist[6]. Igal juhul ei ole käesolevas kohtuasjas vaidlust selles, et pankrotihaldur ja pankrotikohtunik ei analüüsinud pankrotivõlgniku ja panga G. vahel sõlmitud hüpoteeklaenulepingut direktiivist 93/13 tuleneva ebaõiglaste tingimuste vastase kaitse seisukohast.

41. Võlausaldajate nõuete hüvitamise kava koostamise etapis ei saa pankrotikohus, kellel on omal algatusel või pärast tarbija vastava taotluse esitamist kahtlusi, kas sellise lepingu tingimused, millest tuleneb pankrotimenetluses väljakuulutatud nõue, on ebaõiglased, hinnata, kas need tingimused on ebaõiglased, ega saa sellest tulenevalt muuta nõuete nimekirja, isegi kui sellist kontrolli ei ole eelnevalt läbi viidud.

42. Seevastu võib pankrotikohus menetluse peatada ja suunata nende lepingutingimuste ebaõigluse küsimuse pankrotikohtunikule, arvestades tema pädevust nõuete nimekirja omal algatusel muuta. Määruse, mille pankrotikohtunik pärast seda kohtuasja edasi suunamist teeb, saab vaidlustada pankrotikohtus. Selline nõuete nimekirja muutmine on siiski jäetud pankrotikohtuniku otsustada, kuna pankrotikohtu seisukoht selles küsimuses ei ole talle siduv.

[6] Tuleb märkida, et Poola Vabariik kinnitas kohtuistungil, et kuigi pankrotikohtunik võib nõuda pankrotihalduri toimikut ja koguda tõendeid, ei saa ta neid omal algatusel ega tee seda automaatselt.

43. Teiseks ei saa kogu pankrotimenetluse jooksul võtta ühtegi nõude tagamise abinõud selleks, et pankrotivõlgniku töötasust kinnipeetava summa suurust vajaduse korral kohandada.

44. Selles kontekstis esitaski eelotsusetaotluse esitanud kohus kaks eelotsuse küsimust, mida ma käsitlen järjest, andes ühtlasi ülevaate üldpõhimõtetest, mis on välja töötatud Euroopa Kohtu praktikas, kellel on olnud korduvalt võimalus käsitleda omal algatusel lepingutingimuste ebaõigluse kontrollimise küsimust ning vähemal määral ka nõude tagamise abinõude võtmist tarbijakaitse kontekstis.

Esimene eelotsuse küsimus puudutab omal algatusel kontrollimist, kas lepingutingimused on ebaõiglased

45. Võttes arvesse eelotsusetaotluse esitanud kohtu põhjendusi, nagu need on esitatud eelotsusetaotluses, ja kõnealuse probleemi tuuma, nii nagu see on esitatud käesoleva ettepaneku punktides 39–42, teen selleks, et anda eelotsusetaotluse esitanud kohtule tarvilik vastus, ettepaneku sõnastada esimene eelotsuse küsimus[7] ümber nii, et Euroopa Kohus hindaks, kas direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 ja artikli 7 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus riigisisesed õigusnormid, millega on pankrotimenetluses ette nähtud, et kui kohus on nõuete nimekirja ja pankrotikohtu menetluses oleva menetluse heaks kiitnud, on see nimekiri pankrotikohtule siduv, mistõttu ta ei saa hinnata, kas lepingutingimused on ebaõiglased, ega seda nimekirja vastavalt muuta, vaid peab sel juhul menetluse peatama ja suunama küsimuse, kas need tingimused võivad olla ebaõiglased, sellele kohtule.

46. Kõigepealt tuletan meelde, et direktiiviga 93/13 loodud tarbijakaitsesüsteem põhineb ideel, et tarbija on suhetes müüja või teenuse osutajaga nõrgemal positsioonil nii oma läbirääkimisvõimaluste kui ka teavitatuse taseme poolest, mis viib selleni, et tarbija nõustub müüja või teenuste osutaja varem välja töötatud tingimustega, ilma et tal oleks võimalik mõjutada nende sisu[8].

47. Sellist nõrgemat positsiooni arvestades on direktiivi 93/13 artikli 6 lõikes 1 ette nähtud, et ebaõiglased tingimused ei ole tarbijatele siduvad[9]. Peale selle kohustab selle direktiivi artikli 7 lõige 1 koostoimes sama direktiivi kahekümne neljanda põhjendusega liikmesriike tagama piisavad ja tõhusad vahendid, et hoida ära ebaõiglaste tingimuste jätkuv kasutamine tarbijalepingutes.

48. Euroopa Kohus on lisaks rõhutanud, et ebavõrdset olukorda tarbija ja müüja või teenuste osutaja vahel saab tasakaalustada ainult positiivse välise ja lepingupooltest sõltumatu sekkumisega selliseid kohtuvaidlusi menetleva riigisisese kohtu poolt[10]. Nii on Euroopa Kohus

[7] Väljakujunenud kohtupraktikast nähtub, et ELTL artiklis 267 sätestatud liikmesriigi kohtute ja Euroopa Kohtu vahelises koostöömenetluses on Euroopa Kohtu ülesanne anda liikmesriigi kohtule tarvilik vastus, mis võimaldaks viimasel poolelioleva kohtuasja lahendada. Seda arvestades tuleb Euroopa Kohtul vajaduse korral talle esitatud küsimused ümber sõnastada (vt 16. juuli 2020. aasta kohtuotsus Caixabank ja Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 ja C-259/19, EU:C:2020:578, punkt 46).

[8] Vt eelkõige 15. juuni 2023. aasta kohtuotsus Bank M. (lepingu tühistamise tagajärjed) (C-520/21, EU:C:2023:478, punkt 54 ja seal viidatud kohtupraktika) ja 11. aprilli 2024. aasta kohtuotsus Air Europa Líneas Aéreas (C-173/23, EU:C:2024:295, punkt 27 ja seal viidatud kohtupraktika).

[9] Selle õigusnormi näol on tegu imperatiivse sättega, mille eesmärk on asendada lepinguga loodud formaalne tasakaal lepingupoolte õiguste ja kohustuste vahel tegeliku tasakaaluga, mis taastab nendevahelise võrdsuse. Selle kohta vt eelkõige 11. aprilli 2024. aasta kohtuotsus Air Europa Líneas Aéreas (C-173/23, EU:C:2024:295, punkt 28 ja seal viidatud kohtupraktika) ja 17. juuli 2014. aasta kohtuotsus Sánchez Morcillo ja Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099, punkt 23 ja seal viidatud kohtupraktika).

[10] Vt 21. aprilli 2016. aasta kohtuotsus Radlinger ja Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283, punkt 53 ja seal viidatud kohtupraktika) ja 14. detsembri 2023. aasta kohtuotsus Getin Noble Bank (tagasinõude aegumistähtaeg) (C-28/22, EU:C:2023:992, punkt 78 ja seal viidatud kohtupraktika).

otsustanud – sealhulgas maksejõuetusmenetluse kontekstis –, et liikmesriigi kohus peab oma ülesannete täitmisel omal algatusel hindama, kas direktiivi 93/13 kohaldamisalasse kuuluv lepingutingimus on ebaõiglane, kompenseerides sel viisil tarbija ja ettevõtja vahelist ebavõrdsust, kui talle on teada selle ülesande täitmiseks vajalikud õiguslikud ja faktilised asjaolud [11].

49. Nagu Euroopa Kohus on täpsustanud selliste riigisiseste täitemenetluste puhul nagu hüpoteegiga tagatud nõude täitemenetlus [12], kehtivad riigisisese pankrotimenetluse suhtes Euroopa Kohtu praktikast tulenevad nõuded, mille eesmärk on tagada tarbijate tõhus kaitse.

50. Lisaks peab liikmesriigi kohus direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 kohaselt välja selgitama kõik tagajärjed, mis riigisisese õiguse kohaselt tulenevad lepingutingimuse ebaõigluse tuvastamisest, et tagada, et tingimus ei ole asjaomasele tarbijale siduv, mis tähendab, et ebaõiglaseks peetav tingimus tuleb jätta kohaldamata, et see ei tekitaks tarbijale siduvaid tagajärgi, ning et tema jaoks taastatakse õiguslik ja faktiline olukord, milles ta oleks olnud selle lepingutingimuse puudumisel [13].

51. Kohtupraktikast tuleneb samuti, et kui antud valdkonnas liidu õigusnormid puuduvad, tuleb menetlusautonoomia põhimõtte alusel iga liikmesriigi riigisiseses õiguskorras määrata pädevad kohtud ja kehtestada menetlusnormid nende kohtuasjade läbivaatamiseks, mille eesmärk on tagada isikute liidu õigusest tulenevate õiguste kaitse. Selles osas ei tohi menetlusnormid olla ebasoodsamad kui samalaadsete riigisiseste õiguskaitsevahendite puhul (võrdväärsuse põhimõte) ega tohi muuta ühenduse õiguskorraga antud õiguste kasutamist ülemäära raskeks või praktiliselt võimatuks (tõhususe põhimõte) [14].

52. Käesoleval juhul ei nähtu eelotsusetaotluse esitanud kohtu esitatud teabest, et asjasse puutuvaid Poola õigusnorme kohaldataks erinevalt sõltuvalt sellest, kas vaidlus puudutab riigisisesest õigusest tulenevaid õigusi või liidu õigusest tulenevaid õigusi, mistõttu puudutab järgnev analüüs üksnes kõnealuste riigisiseste õigusnormide kooskõla tõhususe põhimõttega.

53. Tõhususe põhimõtte kohta tuleneb Euroopa Kohtu praktikast, et iga juhtumit, mille puhul tekib küsimus, kas mingi riigisisene menetlusnorm muudab liidu õiguse kohaldamise võimatuks või ülemäära raskeks, tuleb analüüsida nii, et võetakse arvesse selle normi kohta menetluses, menetluse kulgu ja erisusi tervikuna, võttes vajaduse korral arvesse liikmesriigi õigussüsteemi aluseks olevaid põhimõtteid, nagu kaitseõiguse tagamine, õiguskindluse põhimõte ja menetluse korrakohane läbiviimine [15].

[11] Vt eelkõige 4. juuni 2009. aasta kohtuotsus Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350, punkt 35); 14. märtsi 2013. aasta kohtuotsus Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, punkt 46); 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsus Barclays Bank (C-280/13, EU:C:2014:279, punkt 34); 17. juuli 2014. aasta kohtuotsus Sánchez Morcillo ja Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099, punkt 24) ja 21. aprilli 2016. aasta kohtuotsus Radlinger ja Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283, punkt 59), milles Euroopa Kohus järeldas muu hulgas, et direktiivi 93/13 artikli 7 lõikega 1 on vastuolus sellised liikmesriigi õigusnormid, nagu on kõne all põhikohtuasjas ja mis ei võimalda maksejõuetusmenetluses asja menetleval kohtul omal algatusel hinnata nimetatud menetluses esitatud nõuete aluseks olevate lepingutingimuste ebaõiglast laadi, isegi kui selleks vajalikud õiguslikud ja faktilised asjaolud on asjaomase kohtu käsutuses.

[12] Vt 29. oktoobri 2015. aasta kohtuotsus BBVA (C-8/14, EU:C:2015:731, punkt 20 ja seal viidatud kohtupraktika).

[13] Vt selle kohta 30. juuni 2022. aasta kohtuotsus Profi Credit Bulgaria (ebaõiglase tingimuse korral omal algatusel tasaarvestamine) (C-170/21, edaspidi „kohtuotsus Profi Credit Bulgaria“, EU:C:2022:518, punktid 41 ja 42); 15. juuni 2023. aasta kohtuotsus Getin Noble Bank (krediidilepingu täitmise peatamine) (C-287/22, EU:C:2023:491, punkt 39) ja 5. septembri 2024. aasta kohtuotsus Novo Banco jt (C-498/22–C-500/22, EU:C:2024:686, punktid 138 ja 139 ning seal viidatud kohtupraktika).

[14] Vt selle kohta 12. veebruari 2015. aasta kohtuotsus Baczó ja Vizsnyiczai (C-567/13, EU:C:2015:88, punktid 41 ja 42 ning seal viidatud kohtupraktika).

[15] Vt eelkõige 27. veebruari 2014. aasta kohtuotsus Pohotovosť (C-470/12, EU:C:2014:101, punkt 51 ja seal viidatud kohtupraktika) ja 22. aprilli 2021. aasta kohtuotsus Profi Credit Slovakia (C-485/19, EU:C:2021:313, punkt 53).

54. Neid kaalutlusi silmas pidades analüüsin kõigepealt lepingutingimuste ebaõiglase laadi hindamise pankrotikohtunikule suunamise küsimust direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 ja artikli 7 lõike 1 seisukohast. Seejärel püüan vastata teatavatele argumentidele, mille on sisuliselt esitanud panga pankrotihaldur ja pankrotivõlgniku pankrotihaldur ning mille kohaselt oli pankrotivõlgnikul pankrotimenetluses võimalik tugineda kõnealuses krediidilepingus sisalduvate klauslite ebaõiglasele laadile, mistõttu tuleks leida, et ta jäi täiesti passiivseks või koguni loobus teadlikult õigusest tugineda talle direktiiviga 93/13 antud kaitsele. Lõpuks pakun Euroopa Kohtule välja vastuse esimesele eelotsuse küsimusele, võttes arvesse kõiki esitatud asjaolusid ja arvestades põhikohtuasja asjaolusid.

Lepingutingimuste ebaõiglase laadi hindamise suunamine pankrotikohtunikule tõhususe põhimõtte seisukohast

55. Euroopa Kohus on juba otsustanud, et asjaolu, et nõutakse tarbija aktiivset käitumist ja eraldi võistleva menetluse läbiviimist[16] või et konkreetse menetlusega kaasnevad teatavad menetlusnõuded, mida tarbija peab oma õiguste maksmapanekuks täitma[17], ei tähenda, et tal ei ole tõhusat kohtulikku kaitset.

56. Seega tekib küsimus, mil määral tagab pankrotikohtuniku uus sekkumine tarbijale tõhusa kohtuliku kaitse ning vastab direktiivi 93/13 artikli 6 lõikes 1 ja artikli 7 lõikes 1 sätestatud nõuetele.

57. Käesoleval juhul tuleb tõdeda, et eelotsusetaotlusest nähtub, et pankrotikohtunikule, kellele suunati küsimus lepingutingimuste ebaõigluse kohta, et vajaduse korral nõuete nimekirja vastavalt muuta, ei ole siduv pankrotikohtu arvamus, et kõnealused tingimused on ebaõiglased, ning ta võib otsustada, et seda nimekirja ei ole vaja muuta. Lisaks ei ole kohaldatavates riigisisestes õigusnormides ette nähtud, et pankrotikohtunik on kohustatud hindama, kas lepingutingimused on ebaõiglased, ega seda, et pankrotikohus võib teda selleks kohustada. Seega valitseb lepingutingimuste võimaliku ebaõiglase laadi hindamises pankrotikohtuniku uue sekkumise korral teatav ebakindlus.

58. Samuti nähtub toimiku materjalidest, et pankrotikohtuniku määruse peale saab esitada kaebuse pankrotikohtule, kes on seega pädev lepingutingimuste võimaliku ebaõigluse uuesti läbi vaatama[18]. Pankrotikohtuniku määruse peale edasi kaebamise korral on selle „kohtupingpongi“[19] lõpuks seega paratamatult pankrotikohtu ülesanne lahendada küsimus, kas kõnealused tingimused on ebaõiglased ja kas nõuete nimekirja muuta.

59. Nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus rõhutab, lisandub eespool mainitud ebakindlusele põhjendamatu viivitus kohtuasja menetlemisel, kuna sellele kohtule on juba teada kõik faktilised ja õiguslikud asjaolud, mis võimaldavad tal hinnata kõnealuse krediidilepingu tingimuste võimalikku ebaõiglast laadi.

[16] Vt selle kohta kohtuotsus Profi Credit Bulgaria (punktid 45–49), milles Euroopa Kohus leidis, et riigisisesed õigusnormid, mis näevad ette, et asjaomase nõude olemasolu kontrollimine ei kuulu maksekäsumenetluses kohtu pädevusse, ja mis kohustavad seega asjaomast tarbijat läbima eraldi menetluse selleks, et panna maksma oma õigus täielikule tagasimaksmisele, ei ole vastuolus tõhususe põhimõttega.

[17] Vt 31. mai 2018. aasta kohtuotsus Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367, punktid 50 ja 54), milles Euroopa Kohus leidis nimelt, et direktiiviga 93/13 ette nähtud kaitse tõhusus ei välista võimalust kasutada muud tõhusat menetluslikku õiguskaitsevahendit, mis võimaldab tarbijal taotleda alusetult makstud summade tagasimaksmist.

[18] Tuginen panga pankrotihalduri seisukohtadele kaebuse kohta, mille võib esitada pankrotikohtuniku määruse peale, mis on tehtud pärast pankrotihalduri poolt esialgu koostatud nõuete nimekirja suhtes esitatud vastuväite läbivaatamist.

[19] Seda väljendit kasutas kohtujurist Bobek oma ettepanekus kohtuasjas Torubarov (C-556/17, EU:C:2019:339, punkt 2), et tähistada soovimatut olukorda, kus kohtuasi liigub edasi-tagasi sama kohtuasutuse sees või haldusõiguse kontekstis kohtu- ja haldusasutuste vahel.

60. Lisaks sellele märgin, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul toob otsus menetlus peatada ja anda lepingutingimuste ebaõigluse küsimus üle pankrotikohtunikule kaasa selle, et kogu selle aja jooksul, mil viimane seda küsimust potentsiaalselt uurib, peetakse pool pankrotivõlgniku töötasust jätkuvalt kinni, et koguda pankrotivara. Käesolevas asjas väitis pankrotivõlgnik, et summa, mis pärast kinnipidamist alles jääb, ei ole tema ega tema perekonna vajaduste rahuldamiseks piisav. Pankrotimenetluse suhtes kohaldatavad sätted, nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus on need välja toonud, ei võimalda pankrotikohtul ega pankrotikohtunikul välja mõistetud summat kohandada[20]. Nimelt, nagu ma eespool meenutasin[21], võib pankrotikohus pankrotivõlgniku isiklikku olukorda arvesse võtta alles võlausaldajate nõuete rahuldamise kava koostamisel ja otsustada oma määruses pankrotimenetluse lõpetamise kava kindlaksmääramise kohta, et igakuine tagasimaksmise summa on väiksem.

61. Sellega seoses tuleneb Euroopa Kohtu praktikast, et direktiiviga 93/13 tarbijatele antud kaitse hõlmab juhtumeid, kus tarbija, kes on sõlminud müüja või teenuste osutajaga lepingu, mis sisaldab ebaõiglast tingimust, hoidub tuginemast selle tingimuse ebaõiglasele laadile muu hulgas seetõttu, et ta on heidutatud sellele tuginemast kohtumenetlusega kaasneda võivate kohtukulude tõttu[22], või kui esineb arvestatav risk, et ta ei esita nõutavat vastuväidet, sest kulud, mida kohtusse pöördumine vaidlustatud võlasumma suurust arvestades kaasa tooks, võivad olla sellised, mis heidutavad tarbijat kohtusse pöördumast, et kontrollida lepingutingimuste potentsiaalselt ebaõiglast laadi[23].

62. Sellise pankrotimenetluse puhul nagu käesolevas asjas on minu arvates arvestatav risk, et pankrotistunud isik, kes on juba niigi ebakindlas majanduslikus olukorras, on sunnitud direktiiviga 93/13 talle antud õiguste kasutamisest loobuma. Nii on see nimelt juhul, kui pankrotikohus, kellel on kahtlusi, kas teatavad lepingutingimused on ebaõiglased, saab üksnes menetluse peatada ja suunata küsimuse edasi pankrotikohtunikule, mis pikendab menetlust ja jätab pankrotivõlgniku täiendavaks ajaks olukorda, kus tema töötasust tehakse jätkuvalt automaatselt kinnipidamisi, mida ei ole võimalik kohandada, ja seda enam, kui ei ole tagatud, et pankrotikohtunik kontrollib, kas kõnealused tingimused on ebaõiglased.

63. Kuivõrd pankrotikohus on juba omal algatusel või pankrotihalduri taotlusel suunanud teatud klauslite ebaõigluse küsimuse pankrotihaldurile, siis on tõenäoline, et pankrotivõlgnik ei hakka ka pankrotihalduri määrust edasi kaebama, et mitte veelgi edasi lükata seda hetke, mil pankrotikohus saab võlausaldajate nõuete hüvitamise kava koostamisel tema rahalisi raskusi arvesse võtta, isegi kui see tähendab, et kõnealune nõue jääb tervikuna kehtima.

[20] Märgin, et poolte seisukohad, milles väidetakse vastupidi, sealhulgas nende vastused kohtuistungil esitatud küsimustele, ei võimaldanud mul kindlaks teha, kas ja kui jah, siis millistel tingimustel võimaldab vaidlusalune riigisisene õigus pankrotivõlgnikul taotleda ja saavutada oma teatud vara pankrotivara hulgast välja jätmist, ning mil määral võivad selliselt silmas peetud varad puudutada tema töötasust tehtavaid kinnipidamisi. Kuna ainult liikmesriigi kohus on pädev tuvastama ja hindama põhikohtuasja faktilisi asjaolusid ning tõlgendama ja kohaldama riigisisest õigust (9. juuli 2020. aasta kohtuotsus Raiffeisen Bank ja BRD Groupe Société Générale, C-698/18 ja C-699/18, edaspidi „kohtuotsus Raiffeisen Bank ja BRD Groupe Société Générale“, EU:C:2020:537, punkt 46), lähtun käesolevas analüüsis eeldusest, et kõnealusele pankrotimenetlusele kohaldatav riigisisene õigus ei võimalda pankrotikohtul ega pankrotikohtunikul pankrotivõlgniku töötasust kinnipeetavaid kinnipidamisi kohandada, nagu nähtub eelotsusetaotlusest.

[21] Vt käesoleva ettepaneku punkt 33.

[22] Vt selle kohta näiteks 16. novembri 2010. aasta kohtumäärus Pohotovosť (C-76/10, EU:C:2010:685, punktid 43 ja 44); 21. novembri 2002. aasta kohtuotsus Cofidis (C-473/00, EU:C:2002:705, punkt 34); 14. juuni 2012. aasta kohtuotsus Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, punkt 54) ja 4. juuni 2020. aasta kohtuotsus Kancelaria Medius (C-495/19, EU:C:2020:431, punkt 31 ja seal viidatud kohtupraktika).

[23] Vt 17. mai 2022. aasta kohtuotsus Impuls Leasing România (C-725/19, edaspidi „kohtuotsus Impuls Leasing România“, EU:C:2022:396, punktid 50, 58 ja 59 ning seal viidatud kohtupraktika), milles Euroopa Kohus täpsustas, et tõenäoliselt ei ole võlgnikul, kes ei suuda oma maksekohustust täita, piisavalt rahalisi vahendeid, et anda maksekäsu peatamiseks vajalik tagatis, seda enam, kui esitatud nõuete eseme väärtus ületab oluliselt lepingu koguväärtust. Vt sellega seoses ka 13. septembri 2018. aasta kohtuotsus Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, punktid 67 ja 68); 26. juuni 2019. aasta kohtuotsus Addiko Bank (C-407/18, EU:C:2019:537, punkt 60) ja 4. mai 2023. aasta kohtuotsus BRD Groupe Societé Générale ja Next Capital Solutions (C-200/21, EU:C:2023:380, punktid 38 ja 39).

64. Neil asjaoludel leian, et põhikohtuasjas kõne all olev pankrotimenetlus seab ohtu direktiiviga 93/13 taotletava eesmärgi saavutamise ja on vastuolus Euroopa Kohtu praktikaga, mille kohaselt ei tohi liikmesriigi õiguse raames müüjate või teenuste osutajate ja tarbijate vahel toimuvate kohtumenetluste eritunnused mõjutada tarbijatele direktiivi 93/13 sätetega antud õiguskaitset [24].

65. Asjaolu, et lepingutingimuste ebaõigluse kontrollimine kohtu poolt on hüpoteetiline, tuleb pidada ebapiisavaks selleks, et tagada direktiiviga 93/13 tagada soovitud tarbijakaitse täielik tõhusus. On vaja, et selline kontroll toimuks – vajaduse korral omal algatusel – kas esimeses menetluses osalevas kohtus või teises kohtus ning et ei oleks märkimisväärset riski, et tarbija loobub direktiivist 93/13 tulenevast kaitsest ebaõiglaste tingimuste vastu, kuna see kaitse peab olema konkreetne ja tõhus, mitte teoreetiline või illusoorne.

66. Seega on käesoleva kohtuasja asjaoludel ja Euroopa Kohtu praktikat arvestades kindlaid viiteid sellele, et vaidlusaluste riigisiseste menetlusnormide kohaldamine on vastuolus direktiivi 93/13 artikli 6 lõikega 1 ja artikli 7 lõikega 1, kuna need ei ole minu arvates ei piisav ega tõhus vahend ebaõiglaste tingimuste kasutamise lõpetamiseks, mistõttu on tarbijakaitse mittetäielik ja ebapiisav.

67. Seda järeldust ei sea minu arvates kahtluse alla asjaolu, et kui ei ole esitatud vastuväidet kohtumäärusele, millega pankrotikohtunik esialgu nõuete nimekirja heaks kiitis, siis omandab see seadusjõu, nagu panga pankrotihaldur kohtuistungil väitis.

68. On küll tõsi, et kohtuotsuse seadusjõu põhimõttel on teatav tähtsus nii liidu õiguskorras kui ka liikmesriikide õiguskordades ning Euroopa Kohus on mitmel korral täpsustanud, et nii õiguse ja õigussuhete stabiilsuse kui ka korrakohase õigusemõistmise tagamiseks on oluline, et kohtulahendeid, mis on jõustunud pärast olemasolevate edasikaebevõimaluste ammendamist või selleks sätestatud tähtaegade möödumist, ei oleks enam võimalik vaidlustada [25].

69. Euroopa Kohus on ka möönnud, et tarbijakaitse ei ole absoluutne. Täpsemalt leidis Euroopa Kohus, et liidu õigus ei kohusta liikmesriigi kohut jätma kohaldamata riigisiseseid menetlusnorme, mis annavad kohtulahendile seadusjõu, isegi kui see võimaldaks heastada direktiivi 93/13 mis tahes sätte rikkumise, kuid seda siiski tingimusel, et järgitakse võrdväärsuse ja tõhususe põhimõtteid [26], ning tingimusel, et ei esine vaieldamatut riski, et tarbija ei esita kaebust selleks ette nähtud tähtaja jooksul [27].

70. Euroopa Kohus on samuti täpsustanud, et arvestades direktiiviga 93/13 tarbijatele tagatud kaitses seisneva avaliku huvi laadi ja tähtsust, võivad liikmesriigi õigusnormid, mille kohaselt loetakse lepingutingimuste ebaõiglase laadi kontrollimine omal algatusel toimunuks ja

[24] Vt eelkõige 14. juuni 2012. aasta kohtuotsus Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, punkt 55); 14. märtsi 2013. aasta kohtuotsus Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, punkt 62); 17. juuli 2014. aasta kohtuotsus Sánchez Morcillo ja Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099, punkt 46) ja kohtuotsus Impuls Leasing România (punkt 45 ja seal viidatud kohtupraktika).

[25] Vt eelkõige 16. märtsi 2006. aasta kohtuotsus Kapferer (C-234/04, EU:C:2006:178, punkt 20 ja seal viidatud kohtupraktika); 6. oktoobri 2009. aasta kohtuotsus Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, edaspidi „kohtuotsus Asturcom“, EU:C:2009:615, punktid 35 ja 36); 26. jaanuari 2017. aasta kohtuotsus Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, punkt 46) ja 17. mai 2022. aasta kohtuotsus SPV Project 1503 jt (C-693/19 ja C-831/19, edaspidi „kohtuotsus SPV Project 1503“, EU:C:2022:395, punkt 57 ja seal viidatud kohtupraktika).

[26] Vt selle kohta 26. jaanuari 2017. aasta kohtuotsus Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, punkt 49 ja seal viidatud kohtupraktika); kohtuotsus SPV Project 1503 (punkt 58 ja seal viidatud kohtupraktika); 17. mai 2022. aasta kohtuotsus Ibercaja Banco (C-600/19, EU:C:2022:394, punktid 41 ja 42 ning seal viidatud kohtupraktika) ja 18. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus Getin Noble Bank jt (lepingutingimuste ebaõigluse kontrollimine kohtu omal algatusel) (C-531/22, EU:C:2024:58, punkt 57 ja seal viidatud kohtupraktika). Vt ka kohtujurist Tanchevi ettepanek liidetud kohtuasjades SPV Project 1503 jt (C-693/19 ja C-831/19, EU:C:2021:615, punktid 71 ja 72) ja 28. novembri 2018. aasta kohtumäärus PKO Bank Polski (C-632/17, EU:C:2018:963, punkt 45 ja seal viidatud kohtupraktika).

[27] Vt 18. veebruari 2016. aasta kohtuotsus Finanmadrid EFC (C-49/14, EU:C:2016:98, punktid 45–55).

kohtulahendi seadusjõuga hõlmatuks isegi siis, kui niisuguses lahendis nagu maksekäsu kohta tehtud lahend puuduvad selle kohta igasugused põhjendused, muuta sisutuks liikmesriigi kohtu kohustuse kontrollida omal algatusel lepingutingimuste võimalikku ebaõiglust [28].

71. Euroopa Kohus leidis, et kui puudub põhjendus, millest nähtuks, et kõnealuste lepingutingimuste ebaõiglast laadi kontrolliti, ei ole tarbijat teavitatud sellest kontrollist ega isegi mitte kokkuvõtlikult põhjendustest, miks kohus leidis, et kõnealused tingimused ei ole ebaõiglased. Direktiivis 93/13 nõutud lepingutingimuste võimaliku ebaõiglase laadi tõhus kontroll ei saa aga olla tagatud, kui kohtulahenditel, milles sellisele kontrollile ei viidata, on seadusjõud [29].

72. Sellistel juhtudel nõuab tõhusa kohtuliku kaitse nõue, et kohus, kelle poole hiljem pöördutakse, peaks saama sealhulgas esimest korda hinnata, kas sellised lepingutingimused, mille alusel kohus tegi võlausaldaja avalduse alusel esialgu otsuse ja mille suhtes võlgnik ei ole vastuväidet esitanud, võivad olla ebaõiglased [30].

73. Seda kohtupraktikat arvestades leian, et põhikohtuasja asjaoludel, kus on olemas pankrotikohtuniku määrus, mis on omandanud seadusjõu, samas kui ei ole kontrollitud, kas pankrotinõude aluseks olevad lepingutingimused on ebaõiglased, paneb direktiiv 93/13 pankrotikohtule kohustuse hinnata omal algatusel või poole taotlusel juhul, kui talle on teada selleks vajalikud õiguslikud ja faktilised asjaolud, nende lepingutingimuste võimalikku ebaõiglast laadi ning teha sellest vajalikud järeldused.

74. Euroopa Kohtu praktika kohaselt saaks see olla teisiti vaid juhul, kui pankrotikohtunik oleks sõnaselgelt märkinud, et ta on hinnanud, kas kõnealused lepingutingimused on ebaõiglased, ja kui sellest vähemalt kokkuvõtlikult põhjendatud analüüsist ei oleks ilmnenud ühegi ebaõiglase tingimuse olemasolu, täpsustades vajaduse korral, et selle kontrolli tulemusel antud hinnangut ei saa enam kahtluse alla seada, kui selleks ette nähtud tähtaja jooksul ei ole kaebust esitatud. Käesolevas asjas see aga nii ei ole, millele ei ole vastu vaieldud.

Pankrotivõlgniku passiivsus direktiivist 93/13 tulenevatele õigustele tuginemise muude võimaluste suhtes

75. Kohtupraktikast tuleneb küll, et tõhususe põhimõtte järgimise vajadust ei saa laiendada selleni, et korvatakse täielikult tarbija täielik tegevusetus [31]. Sellega seoses on oluline rõhutada, et kohtuasjas Asturcom [32] viitas Euroopa Kohus esimest korda seoses tarbijatele direktiivist 93/13 tuleneva kaitsega sellele sõnaselgele liikmesriigi kohtu omal algatusel sekkumise piirangule. See

[28] Vt kohtuotsus SPV Project 1503 (punkt 65).

[29] Vt selle kohta 17. mai 2022. aasta kohtuotsus Ibercaja Banco (C-600/19, EU:C:2022:394, punktid 49 ja 50) ja kohtujurist Medina ettepanek kohtuasjas Všeobecná úverová banka (C-598/21, EU:C:2023:22, punkt 99). Seevastu eespool viidatud kohtuotsuse Ibercaja Banco punktis 51 leidis Euroopa Kohus, et see kaitse oleks tagatud, kui liikmesriigi kohus oleks hüpoteegiga tagatud nõude täitmisele pööramist lubavas lahendis sõnaselgelt märkinud, et ta analüüsis omal algatusel, kas hüpoteegiga tagatud nõude täitemenetluse aluseks oleva dokumendi tingimused on ebaõiglased; et selle analüüsi käigus, mida on vähemalt kokkuvõtlikult põhjendatud, ei ilmnenud ebaõiglaste tingimuste olemasolu, ja et kui tarbija ei esita vastuväiteid riigisiseses õiguses sätestatud tähtaja jooksul, siis tema õigus tugineda nende tingimuste võimalikule ebaõiglasele laadile aegub.

[30] Vt selle kohta kohtuotsus SPV Project 1503 (punktid 65 ja 66) ja 18. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus Getin Noble Bank jt (lepingutingimuste ebaõigluse kontrollimine kohtu omal algatusel) (C-531/22, EU:C:2024:58, punkt 58 ja seal viidatud kohtupraktika).

[31] Vt muu hulgas 17. mai 2022. aasta kohtuotsus Unicaja Banco (C-869/19, EU:C:2022:397, punkt 28); 22. septembri 2022. aasta kohtuotsus Vicente (advokaaditasu maksmise kohustus) (C-335/21, edaspidi „kohtuotsus Vicente“, EU:C:2022:720, punkt 56); 13. juuli 2023. aasta kohtuotsus CAJASUR Banco (C-35/22, EU:C:2023:569, punkt 28) ja 18. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus Getin Noble Bank jt (lepingutingimuste ebaõigluse kontrollimine kohtu omal) (C-531/22, EU:C:2024:58: punkt 45).

[32] Kohtuotsus Asturcom (punktid 47 ja 48).

on ka ainus kohtuasi, milles Euroopa Kohus tegi sellest tuvastatud asjaolust otseselt järelduse [33]. Selles kohtuasjas tekkis jõustunud vahekohtuotsuse sundtäitmise eest vastutavas kohtus küsimus, kas üks vahekohtuklausel on ebaõiglane. Euroopa Kohus leidis, et tõhususe põhimõtte järgimine ei saa sellistel asjaoludel nagu selles kohtuasjas minna nii kaugele, et nõuda, et liikmesriigi kohus peab mitte ainult kompenseerima oma õigusi mitteteadva tarbija menetlusliku tegevusetuse, vaid ka täielikult heastama asjaomase tarbija täieliku passiivsuse, kes ei osalenud vahekohtumenetluses, kes ei ilmunud vahekohtusse ega esitanud riigisisestes õigusnormides ette nähtud kahekuulise tähtaja jooksul tühistamishagi vahekohtuotsuse peale, mis oli seega jõustunud.

76. Sellegipoolest leian, et käesoleva kohtuasja asjaolud erinevad nendest, mis viisid Euroopa Kohtu niisugusele järeldusele kohtuasjas Asturcom. Käesoleval juhul osales pankrotivõlgnik pankrotimenetluses ja ilmus oma õigusliku esindaja kaudu pankrotikohtusse. Lisaks esitas see esindaja pärast pankrotikohtu istungit dokumendi, et vaidlustada kõnealuse laenulepingu teatavate lepingutingimuste ebaõiglus, mis võimaldas pankrotikohtul selles suhtes küsimuse tõstatada.

77. On tõsi, et pankrotivõlgnik ei esitanud nõuete nimekirjale vastuväiteid ega esitanud hagi, et tuvastada vaidlusaluse nõude puudumine.

78. Talle ei saa siiski ette heita täielikku passiivsust.

79. Euroopa Kohus on nimelt kohtuotsuses Asturcom võetud seisukohta mitmel korral nüansseerinud. Euroopa Kohus on nimetatud kohtupraktikale tarbija täieliku passiivsuse kohta viidates mitmel korral lisanud, et tuleb uurida, kas asjaomase riigisisese menetluse eripära arvestades on olemas arvestatav risk, et müüjate või teenuste osutajate algatatud menetlustes, milles tarbijad on kostjad, on tarbijad sunnitud direktiivist 93/13 tulenevate õiguste kaitsmisest loobuma, eelkõige seetõttu, et hagi esitamiseks ette nähtud tähtaeg on eriti lühike, või seetõttu, et nende tahe end kaitsta on pärsitud, arvestades kohtuasjaga kaasnevate kulude ja vaidlustatud võla summa proportsiooni, või siis seetõttu, et nad ei ole oma õigustest teadlikud või ei taju nende ulatust [34].

80. Käesoleval juhul nähtub toimiku materjalidest, et Poola õiguse kohases pankrotimenetluses saab pankrotivõlgnik põhimõtteliselt nõuete nimekirjale vastuväite esitada või nõude puudumise tuvastamise hagi esitada üksnes tingimusel, et ta on pankrotihaldurile eelnevalt teatanud, et ta keeldub kõnealust nõuet tunnustamast. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märkis aga, et kui pankrotivõlgnik oleks esitanud pankrotihaldurile kahtlused lepingutingimuste ebaõigluse kohta,

[33] Euroopa Kohus on mõnikord osutanud ka mõistele „passiivsus“ seoses asjaoluga, et nõuet, et tarbija peab algatama kohtumenetluse, ei saa iseenesest pidada tõhususe põhimõttega vastuolus olevaks (vt 10. septembri 2014. aasta kohtuotsus Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, punktid 55–57; 1. oktoobri 2015. aasta kohtuotsus ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, punktid 62 ja 63, ning kohtuotsus Profi Credit Bulgaria, punkt 48).

[34] Vt selle kohta eelkõige 13. juuli 2023. aasta kohtuotsus CAJASUR Banco (C-35/22, EU:C:2023:569, punkt 28), milles on viidatud kohtuotsusele Vicente (punkt 56 ja seal viidatud kohtupraktika), milles on omakorda viidatud 14. juuni 2012. aasta kohtuotsuse Banco Español de Crédito punktidele 54 ja 56 (C-618/10, EU:C:2012:349). Vt ka 18. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus Getin Noble Bank jt (lepingutingimuste ebaõigluse kontrollimine kohtu omal algatusel) (C-531/22, EU:C:2024:58, punktid 53 ja 60).
Euroopa Kohus on ka muudel asjaoludel välistanud tarbija passiivsuse Asturcomi kohtupraktika tähenduses (vt 17. mai 2022. aasta kohtuotsus Unicaja Banco, C-869/19, EU:C:2022:397, punkt 38; kohtujurist Medina ettepanek kohtuasjas GR REAL, C-351/23, EU:C:2024:950, punkt 105).

oleks see tähendanud menetluse algatamist üldkohtus [35], mis oleks samavõrra pikendanud pankrotimenetlust, mille jooksul pankrotivõlgniku töötasu jätkuvalt automaatselt kinni peetakse, ning oleks toonud kaasa täiendavaid kohtukulusid.

81. Lisaks kaotab pankrotivõlgnik nõude tunnustamisega õiguse tugineda hiljem kõnealuse nõude aluseks oleva lepingu tühisusele. Kohtuistungil kinnitati, et selline tunnustamine tähendab, et pankrotivõlgnik tunnustab nii nõude summat kui ka selle õiguslikku alust. Mis puudutab tähtaega, mille jooksul pankrotivõlgnikul palutakse esitada avaldus nõude tunnustamise või tunnustamata jätmise kohta, siis ei võimalda toimikus miski seda kindlaks määrata ning pankrotiseaduses on üksnes sätestatud, et tegemist on pankrotihalduri teatatud „kindlaksmääratud tähtajaga“ [36].

82. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märkis lisaks, et nõuete nimekirja peale esitatud vastuväide tuleb esitada kahe nädala jooksul alates nimekirja avaldamisest ning selle tingimuseks on proportsionaalsete kohtukulude tasumine, mis on 5% vaidluse esemest, kusjuures on täpsustatud, et see ei tohi olla väiksem kui 30 zlotti (umbes 6 eurot) ega suurem kui 100 000 zlotti (umbes 22 000 eurot) [37]. Lisaks oleks need kulud tulnud tasuda pankrotivõlgniku omavahenditest, mis tulenevad ülejäänud osast tema töötasust pärast kinnipidamisi.

83. Euroopa Kohtul on aga juba olnud võimalus otsustada, et kahenädalane tähtaeg on eriti lühike ja tekitab märkimisväärse riski, et tarbija jätab nõutava vastuväite esitamata [38], ning et võlgnik, kes peab maksma tagatist, mis arvutatakse hagi eseme väärtuse alusel, võib olla sunnitud vastuväite esitamisest loobuma [39].

84. Lõpuks ei tohi unustada, et tarbija nõrgema positsiooni tunnustamine suhetes müüja või teenuste osutajaga nii läbirääkimispositsiooni kui ka teavitatuse taseme poolest on direktiiviga 93/13 tagatud kaitsesüsteemi keskmes. Kohtupraktikas on pidevalt korratud, et tarbijad ei pruugi olla teadlikud sellest, et hüpoteeklaenulepingus sisalduv tingimus on ebaõiglane, või et nad ei saa aru neile direktiivist 93/13 tulenevate õiguste ulatusest [40], ja seda isegi lepingu täieliku täitmise ajal või pärast seda [41].

85. Seega ei võimalda ainuüksi asjaolu, et käesolevas asjas kõne all oleva laenulepingu teatavate tingimuste ebaõigluse vaidlustamine toimus alles pankrotimenetluse hilises etapis, minu arvates pidada pankrotivõlgniku käitumist täiesti passiivseks.

35 Kuigi panga pankrotihaldur vaidlustas selle väite kohtuistungil, juhin tähelepanu sellele, et ELTL artikli 267 kohase menetluse raames, mis põhineb selgel liikmesriikide kohtute ja Euroopa Kohtu ülesannete lahususel, on ainult liikmesriigi kohtul pädevus selgitada välja põhikohtuasja asjaolud ja neid hinnata ning tõlgendada ja kohaldada riigisisest õigust (vt kohtuotsus Raiffeisen Bank ja BRD Groupe Société Générale, punkt 46).

36 Pankrotiseaduse artikkel 243.

37 20. septembri 2023. aasta vahetuskursiga.

38 Vt 13. septembri 2018. aasta kohtuotsus Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, punktid 65 ja 66) ja 18. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus Getin Noble Bank jt (lepingutingimuste ebaõigluse kontrollimine kohtu omal algatusel) (C-531/22, EU:C:2024:58, punktid 53–55 ja seal viidatud kohtupraktika).

39 Vt kohtujurist Tanchevi ettepanek kohtuasjas Impuls Leasing România (C-725/19, EU:C:2021:616, punkt 58) ja kohtuotsus Impuls Leasing România (punkt 60).

40 Vt eelkõige 20. septembri 2018. aasta kohtuotsus OTP Bank ja OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750, punkt 88); 10. juuni 2021. aasta kohtuotsus BNP Paribas Personal Finance (C-776/19–C-782/19, EU:C:2021:470, punkt 45) ja 25. aprilli 2024. aasta kohtuotsus Banco Santander (aegumistähtaja algus) (C-561/21, EU:C:2024:362, punkt 33).

41 Vt kohtuotsus Raiffeisen Bank ja BRD Groupe Société Générale (punkt 65 ja seal viidatud kohtupraktika).

86. Eeltoodust tuleneb, et Poola õiguses ette nähtud pankrotimenetluses direktiiviga 93/13 antud kaitse kasutamise kord, nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus on seda kirjeldanud, toob esile asjaolud, mis tekitavad tõsiseid kahtlusi olemasolevate kohtuliku kontrolli vahendite tõhususes. Seega on minu arvates arvestatav risk, et tarbija hoidub taotlemast pankrotihaldurilt kaitset, mis tal on direktiivi 93/13 alusel, sest ta ei tea oma õigusi või ei taju nende ulatust, ning et ta ei esita nõuete nimekirjale vastuväidet, sest ta võib olla sunnitud loobuma enda kaitsmisest, arvestades vastuväite esitamisega kaasnevaid kulusid võrreldes vaidlustatud võlasummaga, kusjuures vastuväide tuleb esitada eriti lühikese tähtaja jooksul. Neil asjaoludel ei saa seega asuda seisukohale, et pankrotivõlgnik ilmutas täielikku passiivsust käesoleva ettepaneku punktis 75 viidatud kohtupraktika tähenduses.

Direktiiviga 93/13 antud õigustest loobumine

87. Euroopa Kohus on täpsustanud, et direktiiviga 93/13 kehtestatud kaitsesüsteem ei ole kohustuslik. Tarbija õigus tõhusale kaitsele hõlmab ka pädevust jätta oma õigused kasutamata, mistõttu peab liikmesriigi kohus võtma vajaduse korral arvesse tarbija väljendatud tahet, kui tarbija, teadlikuna, et ebaõiglane lepingutingimus ei ole siduv, on siiski vastu sellele, et see jäetakse kohaldamata, andes nii kõnealuse lepingutingimuse kohaldamiseks vaba ja teadliku nõusoleku [42].

88. Käesoleval juhul ei anna miski alust arvata, et pankrotivõlgnik oli alates pankrotihalduri poolt nõuete nimekirja koostamisest teadlik sellest, et kõnealuse laenulepingu teatavad tingimused ei ole siduvad, ja sellest tulenevatest tagajärgedest, mistõttu ta oleks teadlikult loobunud tuginemast nende ebaõiglusele ja direktiiviga 93/13 antud kaitsele. Tema pankrot kuulutati välja 15. oktoobril 2019 ja pankrotikohtunik kinnitas 26. aprilli 2021. aasta määrusega nõuete nimekirja. Pankrotivõlgnikul on olnud esindaja aga alles alates 3. novembrist 2022. Pealegi esitas see esindaja juba pärast pankrotikohtu istungit kirjaliku dokumendi, milles ta väitis, et kõnealuses laenulepingus sisalduvad tingimused on ebaõiglased.

89. Olen seega arvamusel, et ilma õigusliku esindaja nõuanneteta ei saa järeldada, et kui pankrotivõlgnik tunnustas nõuete esitamist pankrotihaldurile ega esitanud pankrotikohtunikule vastuväidet, loobus ta lõplikult, vabalt ja teadlikult tuginemast direktiiviga 93/13 tarbijate kasuks kehtestatud kaitsesüsteemile ebaõiglaste tingimuste vastu, mida müüjad või teenuste osutajad kasutavad.

Ettepanek esimese eelotsuse küsimuse kohta

90. Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades leian, et Poola menetlusnormid, mis reguleerivad pankrotimenetlust ja vähemalt seda, kuidas neid Poola õiguspraktikas rakendatakse, muudavad direktiiviga 93/13 ette nähtud kaitse kohaldamise pankrotivõlgnikele ülemäära raskeks ega vasta seega tarbijate tõhusa kohtuliku kaitse standarditele.

91. Seetõttu teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata esimesele eelotsuse küsimusele, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 ja artikli 7 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus sellised liikmesriigi õigusnormid, nagu on kõne all põhikohtuasjas ja mis näevad pankrotimenetluses ette, et kui nõuete nimekiri on heaks kiidetud kohtu otsusega, millest ei nähtu sõnaselgelt, et on kontrollitud, kas lepingutingimused võivad olla ebaõiglased, ning

[42] Vt eelkõige 14. aprilli 2016. aasta kohtuotsus Sales Sinués ja Drame Ba (C-381/14 ja C-385/14, EU:C:2016:252, punkt 25 ja seal viidatud kohtupraktika) ja 9. juuli 2020. aasta kohtuotsus Ibercaja Banco (C-452/18, EU:C:2020:536, punktid 25–28 ja seal viidatud kohtupraktika).

pankrotikohtus toimub menetlus, on see nimekiri viimasele siduv, mistõttu ta ei saa omal algatusel või tarbija taotlusel lepingutingimuste ebaõiglust hinnata ega seda nimekirja vastavalt muuta, vaid peab vajaduse korral menetluse peatama ja esitama sellele kohtule küsimuse, kas need tingimused võivad olla ebaõiglased.

Teine eelotsuse küsimus, mis puudutab nõude tagamise abinõude kohaldamist

92. Teise eelotsuse küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 ja artikli 7 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus riigisisesed õigusnormid, mis ei võimalda sellise pankrotimenetluse raames, nagu on kõne all käesolevas asjas, kohaldada nõude tagamise abinõusid.

93. Mis puudutab nõude tagamise abinõude kohaldamist [43], siis tuletan meelde, et liidu õigusega ei ole ühtlustatud menetlust, mis kuulub kohaldamisele lepingutingimuse võimaliku ebaõigluse hindamisel. See menetlus kuulub liikmesriikide menetlusautonoomia põhimõtte alusel liikmesriikide riigisisese õigussüsteemi kohaldamisalasse, tingimusel et järgitakse eelkõige võrdväärsuse ja tõhususe põhimõtet [44]. Nagu eespool märgitud, keskendub järgnev analüüs tõhususe põhimõttele, mis on eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimuste ainus ese.

94. Mis puudutab konkreetselt nõude tagamise abinõusid, mida on taotletud direktiivist 93/13 tulenevate õiguste kaitseks, siis on Euroopa Kohus leidnud, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõikega 1 ja artikli 7 lõikega 1 on vastuolus riigisisesed õigusnormid, mis ei võimalda asja sisuliselt arutaval kohtul, kellel on pädevus hinnata lepingutingimuse ebaõiglast laadi, kohaldada nõude tagamise abinõusid, nagu täitemenetluse peatamine, kui selliste meetmete kohaldamine osutub vajalikuks tema otsuse täieliku toime tagamiseks, kuna need normid on oma laadilt sellised, mis võivad kahjustada direktiiviga taotletud kaitse tõhusust [45].

95. See kohtupraktika kuulub siiski erilisesse konteksti. Ilma sellise nõude tagamise abinõude kohaldamise võimaluseta võimaldas asja sisuliselt lahendava kohtu jõustunud otsus, millega tunnistatakse asjaomane lepingutingimus ebaõiglaseks, tagada sellele tarbijale üksnes tagantjärele kaitse, mis on üksnes hüvitav, osutudes ebatäielikuks ja ebapiisavaks ega kujutanud endast piisavat ega tõhusat vahendit, et lõpetada ebaõiglaste tingimuste seadmine, rikkudes direktiivi 93/13 artikli 7 lõiget 1 [46].

[43] Märgin näiteks, et eelotsusetaotluse esitanud kohus on täpsustanud, et ajutised meetmed, mida ta kavatseb võtta, seisnevad pankrotivõlgniku töötasust igakuise kinnipidamise vähendamises.

[44] Vt kohtujurist Medina ettepanek kohtuasjas M.K. (C-324/23, EU:C:2024:1031, punkt 40) ja muu hulgas 13. septembri 2018. aasta kohtuotsus Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, punkt 57 ja seal viidatud kohtupraktika), kohtuotsus Vicente (punkt 53 ja seal viidatud kohtupraktika) ja 15. juuni 2023. aasta kohtuotsus Getin Noble Bank (krediidilepingu täitmise peatamine) (C-287/22, EU:C:2023:491, punkt 40).

[45] Vt selle kohta 14. märtsi 2013. aasta kohtuotsus Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, punktid 59, 60 ja 64) ja 17. juuli 2014. aasta kohtuotsus Sánchez Morcillo ja Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099, punkt 28); vt ka 14. novembri 2013. aasta kohtumäärus Banco Popular Español ja Banco de Valencia (C-537/12 ja C-116/13, EU:C:2013:759, punkt 60).

[46] Nii on see juhul, kui hüpoteegiga koormatud kinnisasi realiseeritakse enne sisulise otsuse tegemist, millega tuvastatakse hüpoteegi aluseks oleva lepingutingimuse ebaõiglus ja seega täitemenetluse tühisus, mis toob kaasa eluaseme lõpliku ja pöördumatu kaotamise, seda enam, kui tegemist on tarbija pere eluasemega, nagu see oli kohtuasjades Aziz, Banco Popular Español ja Banco de Valencia ning Sánchez Morcillo ja Abril García (vt käesoleva ettepaneku punkt 94). Euroopa Kohus arutles samamoodi ka kohtuasjas, milles tehti 6. novembri 2019. aasta kohtumäärus BNP Paribas Personal Finance SA Paris Sucursala Bucureşti ja Secapital (C-75/19, EU:C:2019:950), sest vastuväitest eraldiseisev menetlus, mis võimaldab tugineda lepingutingimuse ebaõiglusele, ei mõjuta täitemenetlust, kuna see menetlus võib tarbijale olla siduv enne selliste ebaõiglaste tingimuste olemasolu tuvastamise hagi lahendamist.

96. Samamoodi, kui Euroopa Kohus leidis, et tarbija individuaalhagi, milles palutakse tuvastada lepingutingimuse ebaõiglus, tuleb peatada seniks, kuni tehakse lõplik lahend paralleelselt menetluses olevas kollektiivhagi asjas, mille lahendust võidakse individuaalhagi puhul kasutada, siis esines risk, et tarbija tasub kohtumenetluses, milles palutakse tuvastada hüpoteeklaenulepingu tühisus ja mille kestus võis olla märkimisväärne, kuumakseid suuremas summas kui see, mida oleks tegelikult tulnud tasuda, kui asjaomane tingimus jäetaks kohaldamata [47].

97. Lisaks, kui vaidlusalused riigisisesed õigusnormid on võimaldanud kohaldada nõude tagamise abinõusid, on Euroopa Kohus täpsustanud, et direktiiviga 93/13 taotletud tarbijakaitse täielik tõhusus nõuab, et need meetmed võetaks viisil, mis ei heiduta tarbijat hagi esitamast ja seda menetluses hoidmast [48].

98. Ühes teises kohtuasjas, kus riigisisesed õigusnormid lubasid samuti kohaldada nõude tagamise abinõusid, kuigi nende kohaldamisest on traditsiooniliselt keeldutud, märkis Euroopa Kohus, et kui liikmesriigi kohus leiab esiteks, et on piisavalt kaudseid tõendeid selle kohta, et asjaomased lepingutingimused on ebaõiglased ja et asjaomase tarbija poolt põhikohtuasjas kõne all oleva laenulepingu alusel tasutud summade tarbijale tagasimaksmine on seega tõenäoline, ning tuvastab teiseks, et kui ei kohaldata nõude tagamise abinõusid selle lepingu alusel tasumisele kuuluvate igakuiste maksete tasumise peatamiseks, ei ole võimalik tagada sisulistes küsimustes tehtava lõpliku otsuse täielikku toimet – seda peab hindama eelotsusetaotluse esitanud kohus, võttes arvesse kõiki juhtumi asjaolusid –, siis peab see kohus kohaldama nõude tagamise abinõusid, mis seisneb selles, et tarbija kohustus teha nimetatud lepingu alusel makseid peatatakse [49].

99. Käesoleval juhul ei võimalda kõne all olevad Poola õigusnormid esiteks kohaldada nõude tagamise abinõusid pankrotimenetluse ajal pankrotivõlgniku olukorra kohandamiseks [50].

100. Teiselt poolt ei ole riski, et ebaõiglast tingimust sisaldava lepingu pooleks olevale võlausaldajale tehakse alusetuid makseid. Menetluse ajal ei ole pankrotivõlgnik veel võlausaldajatele hüvitist maksnud. Seda tehakse siis, kui pankrotikohtu koostatud tagasimaksekava jõustub. Pankrotivõlgnik saab pankrotimenetluse lõppedes tagasi ka kõik pankrotivarasse makstud ülejäänud summad.

101. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märkis siiski, et võttes arvesse seni pankrotivara hulka makstud vahendite summat ja pankrotivõlgniku võlgade summat, võib ilmneda, et need vahendid on nõuete rahuldamiseks piisavad, välja arvatud vaidlusalune nõue. Siiski tuleb silmas pidada, et pankrotimenetluses on pankrotistunud tarbija juba praegu ebakindlas olukorras. Kuigi ta võib pankrotivarasse üle kantud enammakstud summa tagasi nõuda, jäetakse ta kogu pankrotimenetluse vältel ilma osast tema töötasust, mis peetakse töötasust automaatselt kinni,

[47] Vt 26. oktoobri 2016. aasta kohtuotsus Fernández Oliva jt (C-568/14–C-570/14, EU:C:2016:828, punktid 34–36), millele on viidatud 15. juuni 2023. aasta kohtuotsuse Getin Noble Bank (krediidilepingu täitmise peatamine) (C-287/22, EU:C:2023:491) punktis 42.

[48] Vt selle kohta kohtuotsus Impuls Leasing România (punkt 60) täitemenetluse peatamise kohta ja 9. aprilli 2024. aasta kohtuotsus Profi Credit Polska (jõustunud kohtuotsusega lõpetatud asja teistmine) (C-582/21, EU:C:2024:282, punkt 82).

[49] Vt selle kohta 15. juuni 2023. aasta kohtuotsus Getin Noble Bank (krediidilepingu täitmise peatamine) (C-287/22, EU:C:2023:491, punkt 59), millele on viidatud kohtuasjas M.K. (C-324/23, EU:C:2024:1031) kohtujurist Medina esitatud ettepaneku punktis 85, milles on sellega seoses täpsustatud, et sellest kohtuotsusest nähtub, et ajutiste meetmete kohaldamise vajalikkust tuleb hinnata *in concreto*, lähtudes eesmärgist tagada tehtava otsuse täielik toime.

[50] Vaidlust ei ole selles, et pankrotimenetluses kohaldatavates riigisisestes õigusnormides ei ole ajutiste meetmete kohaldamist ette nähtud. Nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, näeb pankrotiseaduse artikkel 229 ette, et 17. novembri 1964. aasta seaduse tsiviilkohtumenetluse seadustiku kohta (Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego; *Dz. U.* 2021, jrk nr 1805, muudetud kujul) esimese osa esimese raamatu sätteid kohaldatakse *mutatis mutandis* maksejõuetusmenetlustele, eranditeta. Kaitsemeetmetega seotud menetlused on siiski sätestatud seadustiku teises osas, nagu ka kohtuistungil kinnitati.

isegi kui pankrotivara moodustavad vahendid on võlausaldajate nõuete rahuldamiseks piisavad, välja arvatud võlausaldaja puhul, kes tugineb lepingule, mille teatavad tingimused võivad olla ebaõiglased. Ei saa välistada, et sellises olukorras pankrotivõlgniku rahalised raskused süvenevad, mis võib mõjutada ka tema lähedasi pereliikmeid.

102. Lisaks ei välista eelotsusetaotluse esitanud kohus, et kui ei ole määratud ajutisi meetmeid pankrotivõlgniku töötasust kinnipidamise vähendamiseks, siis juhul, kui asjaomast menetlust pikendatakse lepingutingimuste ebaõigluse ja tema rahalise olukorra halvenemise ohu hindamisel, esineb märkimisväärne risk, et pankrotivõlgnik loobub direktiivist 93/13 tuleneva kaitse saamiseks vajalikest hagidest ja piirdub tema töötasust kinnipeetavate väiksemate summade tagasimaksmise kavaga, nagu on märgitud käesoleva ettepaneku punktis 60.

103. Direktiiviga 93/13 tarbijatele tagatud kaitse ja sellest tulenev tõhusa kohtuliku kaitse nõue on minu arvates seega selgelt mittetäielikud, kui hoolimata sellest, et liikmesriigi kohus kontrollib omal algatusel või pankrotivõlgniku taotlusel, kas lepingutingimused on ebaõiglased, ei võimalda miski tema töötasust tehtavaid kinnipidamisi kohandada, samas kui pankrotivara hulka kuuluvad vahendid võivad katta või isegi ületada võlgnetavate nõuete summa, kui vaidlusaluse nõude puhul ei ilmne teisiti.

104. Liikmesriigi kohtu ülesanne on siiski kindlaks teha, kas nõude tagamise abinõude kohaldamine, mis seisneb pankrotivõlgniku töötasust tehtavate kinnipidamiste vähendamises, on vajalik, et tagada pankrotivõlgnikule direktiiviga 93/13 antud kaitse, kõnealuste tingimuste ebaõiglust käsitleva otsuse täielik toime ning konkreetse juhtumi asjaolusid arvestades pankrotivõlgniku olukorra taastamine nii õiguslikust kui ka faktilisest aspektist. Selleks võib liikmesriigi kohus võtta arvesse eelkõige piisavate kaudsete tõendite olemasolu selle kohta, et asjaomased lepingutingimused on ebaõiglased, konkreetset võimalust, et pankrotivara on võlausaldajate nõuete rahuldamiseks juba piisav, välja arvatud vajaduse korral vaidlusalune nõue, ning pankrotivõlgniku rahalist olukorda ja ohtu, et ta peab taluma menetluse pikendamist, mis võib kaasa tuua tema rahalise olukorra põhjendamatu halvenemise kuni pankrotimenetluse lõpetamiseni.

105. Seetõttu teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata teisele eelotsuse küsimusele, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 ja artikli 7 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus riigisisesed õigusnormid, mis ei võimalda kohaldada pankrotimenetluses sobivaid nõude tagamise abinõusid, kui selliste abinõude kohaldamine on vajalik lepingutingimuste ebaõigluse kohta tehtava otsuse täieliku toime tagamiseks, mida peab hindama eelotsusetaotluse esitanud kohus.

Ettepanek

106. Esitatud põhjendustest lähtudes teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi (Łódźi kesklinna rajoonikohus Łódźis, Poola) eelotsuse küsimustele järgmiselt:

1. Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes artikli 6 lõiget 1 ja artikli 7 lõiget 1

   tuleb tõlgendada nii, et

nendega on vastuolus niisugused riigisisesed õigusnormid, nagu on kõne all põhikohtuasjas ja mis näevad pankrotimenetluses ette, et kui nõuete nimekiri on heaks kiidetud kohtu otsusega, millest ei nähtu sõnaselgelt, et on kontrollitud, kas lepingutingimused võivad olla ebaõiglased, ning pankrotikohtus toimub menetlus, on see nimekiri viimasele siduv, mistõttu ta ei saa omal algatusel või tarbija taotlusel lepingutingimuste ebaõiglust hinnata ega seda nimekirja vastavalt muuta, vaid peab vajaduse korral menetluse peatama ja esitama sellele kohtule küsimuse, kas need tingimused võivad olla ebaõiglased.

2. Direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 ja artikli 7 lõiget 1

tuleb tõlgendada nii, et

nendega on vastuolus riigisisesed õigusnormid, mis ei võimalda kohaldada pankrotimenetluses sobivaid nõude tagamise abinõusid, kui selliste abinõude kohaldamine on vajalik lepingutingimuste ebaõigluse kohta tehtava otsuse täieliku toime tagamiseks, mida peab hindama eelotsusetaotluse esitanud kohus.